



De AOP Irouléguy
Verborgen parel in het Baskenland
-
AOP Irouléguy
Une perle rare au Pays Basque

Wouter De Ryck



Eindwerk academiejaar 2017 – 2018
voor het verwerven van de titel
Sommelier-Conseil
geschreven in opdracht van

de Vlaamse Wijnacademie
en
I' Université du Vin de Suze-la-Rousse

door

De Ryck Wouter
Petrus Ascanusstraat 126
1730 ASSE

Inhoud

Voorwoord	5
De geschiedenis	6
Het Zuidwesten	8
De bodem	11
De vorming van de Pyreneeën	11
De ondergrond in het Frans Baskenland	12
De terrascultuur	15
Het klimaat	18
Het mesoklimaat	18
Het macroklimaat	20
De druiven	22
Soorten wijn en druivenrassen.....	22
Smaken en morfologie	22
Rijpingstijd	27
Het decreet van 29 oktober 1970 en het bestek n° 2011-1807 van 6 december 2011, zoals gewijzigd door de decreten van n° 2013-1096 van 29 november 2013 en van n° 2015-111 van 2 februari 2015.	29
Wijn en gerechten	31
Gerechten.....	31
Proefimpressies	32
De wijnbouwers	35
Domaine Arretxea	35
Domaine Ilarria	37
La cave d'Irouleguy.....	40
Domaine Etxegaraya.....	44
Domaine Gutizia	45
Domaine Bordaxuria.....	48
De andere wijndomeinen	50
De AOP Iroulégy: de toekomst van het wijngebied	52
Dankwoord	56
Bibliografie	57



Voorwoord

De Atlantische kust was voor ons gezin gedurende verschillende jaren een traditionele vakantiebestemming. Even traditioneel stond het bezoek aan de nabijgelegen wijnstreek op het programma. Vanuit de streek van Lacanau waren de Médoc en de Haut-Médoc gemakkelijk bereikbaar. De baai van Arcachon kon als uitvalsbasis dienen voor de Pessac-Léognan en de streek van de Graves. Naarmate we meer zuidelijker de Atlantische kust afreisden naar de golf van Biskaje toe, nabij Bayonne in Frans Baskenland, was het minder evident om een nabijgelegen wijnstreek te bezoeken.

Nochtans is het Baskenland een fantastisch mooie streek die heel wat te bieden heeft en niet in het minst zijn aparte gastronomie. Zou hier echt geen Baskische wijn te vinden zijn? Toch wel, in Irouléguy, “basque ardo bat”, een Baskische wijn!

Hoe komt het dat hier in een klein gebied verscholen in de Atlantische Pyreneeën wijn wordt verbouwd? Welke klimatologische en geologische factoren maken wijnbouw mogelijk? Welke druiven gedijen er en vooral, hoe past deze wijn bij de Baskische keuken?

De nieuwsgierigheid naar een antwoord op deze vragen, zijn de motivatie geweest voor de keuze van het onderwerp van mijn eindwerk. Maar de studie naar dit wijnbouwgebied is uiteraard onvolledig zonder ook de wijnbouwer zelf aan het woord te laten. De terrassen zijn geen natuurlijk fenomeen maar door de mens uit de bergwand gehouwen. De arbeid onder deze moeilijke omstandigheden doet al het doorzettingsvermogen en de passie van de wijnbouwer verraden. Mijn bezoeken ter plaatse en de interviews met de wijnbouwers hebben mij doen inzien dat de liefde voor het vak rechtstreeks te proeven is in het glas.

De geschiedenis

Er zijn aanwijzingen dat in de streek van het Baskenland al tijdens de oudheid wilde wijngaarden voorkwamen. Maar het zijn de Kelten die zelfs vóór de kolonisatie van de Romeinen de typische druivenrassen selecteerden en importeerden – namelijk de Biturica, oude voorvader van de Cabernets - om een homogene wijnbouw te ontwikkelen in de valleien van de Béarn en van het Baskenland. Sinds de middeleeuwen, met de pelgrimstochten naar Santiago de Compostella, begon de wijnbouw een hoge vlucht te nemen. In de 12de eeuw zagen de monniken van Roncevaux zich genoodzaakt wijn te kunnen aanbieden aan de talrijke pelgrims die langs de route passeerden. Omdat de abdij op 1000 meter te hoog lag om wijn te verbouwen, plantten zij op het einde van de 13de eeuw wijngaarden aan in de abdijkerken van Irouléguy en Anhaux.

In 1512 werd het koninkrijk van Navarre in twee gesplitst : Haute Navarre werd ingelijfd door Charles Quint en Basse Navarre vormde met de Béarn het nieuwe koninkrijk Navarre.

Met het verdrag van de Pyreneeën, afgesloten op 7 november 1659, kwamen Frankrijk en Spanje een nieuwe grens overeen die door de waterscheiding zou worden bepaald. Dit betekende dat de gebergten waar de rivieren naar het Noorden vloeien, voortaan tot Frankrijk zouden behoren. Hierdoor verschoof de grens tot 40 kilometer naar het zuiden waardoor Roussillon en Basse Navarre in Frankrijk kwamen te liggen.

Na het verdrag van de Pyreneeën verlieten de monniken Roncevaux, waarna eerst een rurale en daarna een stedelijke bourgeoisie de wijnbouw overnam.

In de zeventiende eeuw ondersteunde de Burggraaf van Urdos, die in het versterkte kasteel woonde dat gelegen was in het noorden van Saint-Etienne-de-Baïgorry, de wijncultuur op de nabije steile hellingen en hij motiveerde de landbouwers van de vallei. Elke Bask mocht zijn eigen wijn produceren en drinken. Vanaf dan breidden de wijngaarden zich uit van dorp tot dorp, zo langzamerhand heel het Baskische gebergte veroverend.

De achttiende eeuw kende een periode van welvaart en overvloed door de aanwezigheid van de mijnen, door een sterke lokale consumptie en door de afzetmogelijkheden van de haven van Bayonne. De handel van de wijn naar Duitsland, Engeland en de Nederlanden bloeide. Rond 1850 strekte de wijngaard zich uit over ongeveer 1700 hectare.

Maar het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw gaven het verval van de wijngaarden van Irouléguy aan.

Voor de wijnbouw begon een langdurige periode van achteruitgang. Oorzaken waren de industrialisering met de bevolkingsvlucht uit de rurale gebieden, de ziekten aan de wijnstokken zoals oïdium (1868) en de phylloxera (1912), de lange oorlog van 1914 die de dorpen ontnam van de waardevolle mannen die de wijngaarden onderhielden en tenslotte de vervreemding van de wijncultuur zelf.



In 1950 was nog amper 30 ha wijngaard aanwezig. Met de oprichting van het “syndicat de défense des vins d'Irouléguay” in 1945 en vervolgens de oprichting van de coöperatieve in 1953 werd een halt geroepen aan de neergang van de wijnbouw.

Een groep ondernemende landbouwers creëerde onder het voorzitterschap van Alexandre Bergouignan, de Cave coopérative de Saint-Etienne-de-Baïgorry. Daardoor werd de wijnstreek ontwikkeld en werden typische wijnen van hogere kwaliteit verbouwd.

Op 23 januari 1953 werden de wijnen van Irouléguay verheven tot de A.O. V.D.Q.S. waarbij het geografisch productiegebied de volgende gemeenten omvatte: Anhaux, Irouléguay en Saint-Etienne-de-Baïgorry.

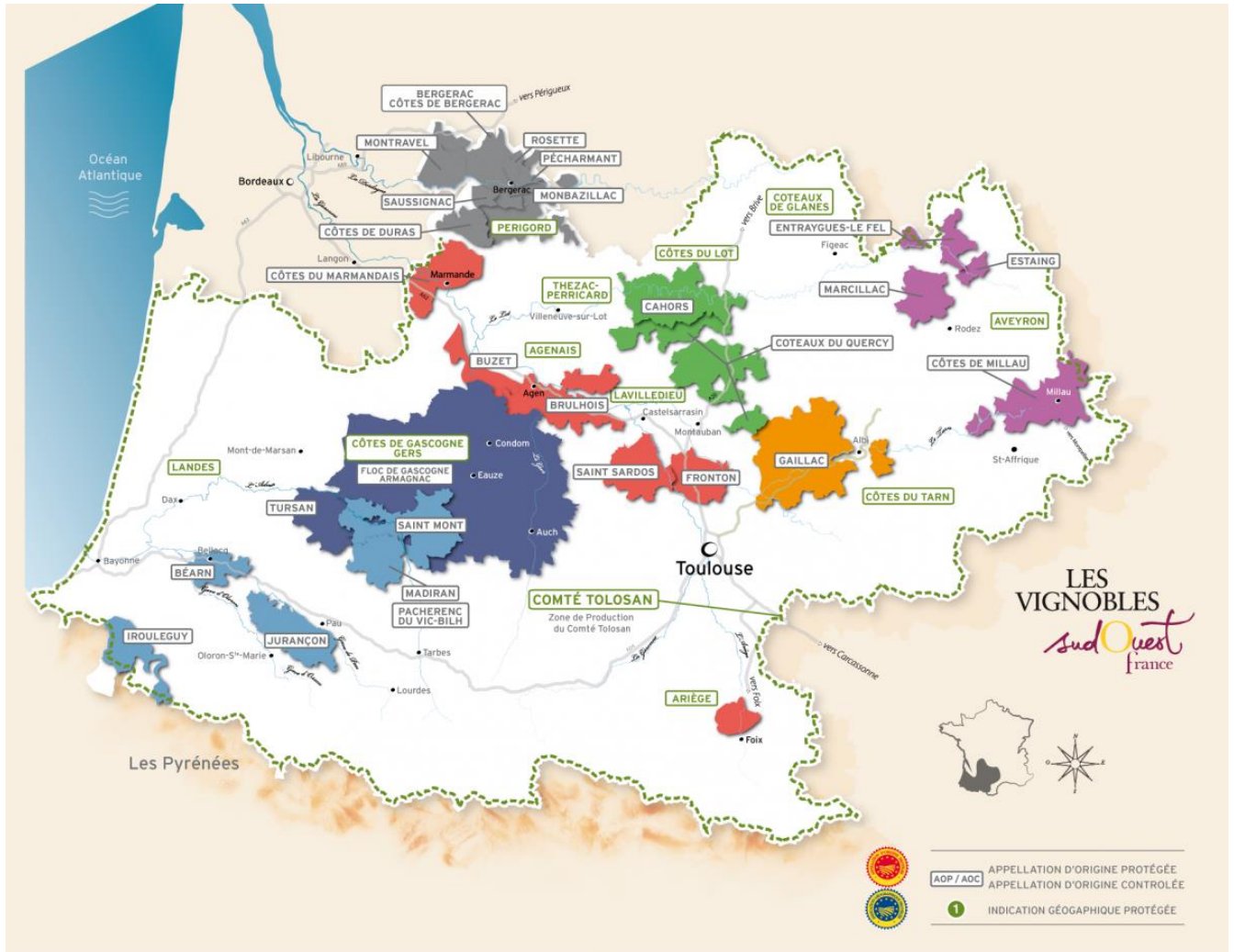
Een Besluit van 27 september 1963 voegde 6 gemeenten toe aan het geografisch gebied: Ascarat, Bidarry, Ispoure, Jaxu, Ossès en Saint-Martin d'Arrossa.

Op 27 oktober 1970 bereikten de Irouléguay-wijnen de AOC-standaard. Het productiegebied zal voortaan beperkt blijven tot deze negen vermelde gemeenten.

Het areaal werd verder systematisch uitgebreid, eerst in 1970 – nauwelijks 55 hectaren – en daarna in 1987. Tussen 1980 en 1995 nam een nieuwe generatie het heft in handen. Zij verlieten de polycultuur en richtten zich uitsluitend op de productie van wijn. De oppervlakte verdrievoudigde en in 1995 werden 6 nieuwe gemeenten toegevoegd aan het de gebiedsomschrijving.

Vandaag wordt er wijn verbouwd op ongeveer 230 ha. en dit hoofdzakelijk door de coöperatieve in Saint-Etienne-de-Baïgorry, die ongeveer 50 wijnbouwers verzamelt, maar daarnaast ook door een 10-tal zelfstandige wijnbouwers.

Het Zuidwesten



Het Zuidwesten is een geografisch moeilijk te definiëren wijnregio. Naast het feit dat de wijngaarden die er deel van uitmaken in het Zuidwesten van Frankrijk liggen, zijn er weinig gemeenschappelijke parameters die de wijnbouw kenmerken. De ligging is niet geconcentreerd in een departement, noch rond een rivier of een historische stad.

De wijngaarden liggen verspreid over meer dan 10 departementen. Deze worden gekenmerkt door een groot aantal klimaattypes, bodemsoorten, gesteenten en authentieke druivenrassen.

De wijnregio wordt opgedeeld in 5 sectoren:

- De vallei van de Dordogne : Bergerac en Monbazillac
- De vallei van de Garonne : Côtes de Duras, Côtes du Marmandais, Buzet, Côtes du Frontonnais, Côtes du Brulhois

- Les Vignobles du Haut Pays Toulousain : Cahors, Gaillac, Vins de Lavilledieu, Coteaux de Quercy
- Het Massif Central en de l'Aveyron : Marcillac, Vins d'Entraygues et du Fel, Vins d'Estaing, Côtes de Millau
- Les Vignobles des Pyrénées : Madiran, Pacherenc-du-Vic-Bilh, Jurançon, Béarn, Irouléguy, Côtes de Saint Mont, Tursan.

De totale productie bedraagt ongeveer 3,1 miljoen hectoliter waarvan ongeveer 50% wit en 50% rosé en rood. In slechts 2 wijngebieden worden de wijngaarden op terrassen verbouwd: de AOP Marcillac en de AOP Irouléguy.

Het klimaat wordt gekenmerkt als een hoofdzakelijk Atlantisch zeeklimaat met continentale en mediterrane invloeden. In het zuiden (de Piémont) is er de invloed van de bergen met het bijhorende föhneffect tijdens het einde van de zomer en het begin van de herfst.

Geologisch bekeken behoort het Zuidwesten tot het bekken van Aquitanië. Dit betekent dat er hoofdzakelijk verweringsgesteenten en alluviale afzettingsgesteenten te vinden zijn.

- Sedimentaire lagen, ook molassen genoemd, van klei, kalk en grof zand.
- Alluviale afzettingen langs rivieren voortkomend van gletsjers uit het kwartair
- Kalksteenplateaus die causses worden genoemd
- Grof zand, keien en löss afkomstig van erosie.
- In het zuiden aan de voet van de Pyreneeën komt een grote verscheidenheid aan gesteenten en bodems voor.

Net zo divers als het klimaat en de bodem, zijn de druivenrassen. De wijngaarden die het dichtst bij de Bordeauxstreek liggen (Bergerac, Lot en Garonne) kennen dezelfde variëteiten als hun grote buur. Maar in de andere streken vinden we werkelijk een museum van oude variëteiten. Historische factoren en de relatieve afzondering van de wijngebieden in "enclaves", verklaren dat veel oude druivenrassen tot op vandaag worden verbouwd. Zo kent de regio van de Gascogne de Petit en de Gros Manseng, de Tannat, de Baroque de Arrufiac, de Raffiat de Moncade of de Camaralet de Lasseube. De Cahors is gekend voor de Malbec (Auxerrois), de Fronton voor zijn Négrette, de Gaillac en Duras voor de Len de l'el, de Mauzac en de Braucol.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat alle mogelijke wijntypes voorkomen in deze streek: rood, rosé, wit (droog, halfzoet tot heel zoet) en schuimwijn.

De meeste wijngaarden van het Zuidwesten hebben een gallo-romeinse oorsprong met Gaillac als één van de oudste wijngaarden van Frankrijk. De verschillende wijngaarden hebben lang in de schaduw gestaan van Bordeaux. Van de 12^{de} tot de 17^{de} eeuw dicteerde Bordeaux de wet dankzij zijn gunstige geografische ligging en door zijn talrijke koninklijke privileges. Tot de 17^{de} eeuw gold het verbod om de wijnen uit het Zuidwesten te verscheppen uit de haven vóór kerstmis. Eerst moest de volledige oogst uit Bordeaux verkocht zijn aan de

handelaren uit Holland en Engeland. Op het verschepen stond een vast belastingtarief per vat. Uiteraard legde men op dat de vaten waarin de Cahors werd vervoerd, kleiner moesten zijn dan die van de Bordeaux. Niet zelden werden overigens de wijnen uit Cahors gebruikt om de Bordeauxwijnen te versterken.

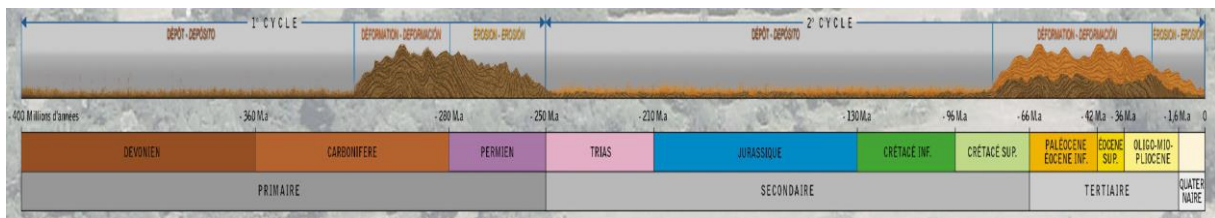
De wijnen uit het zuiden moesten vervoerd worden via de Adour naar Bayonne, niet zelden een hachelijke onderneming. Het mag dan ook niet verrassen dat de bekendheid van de wijnen uit het Zuidwesten lange tijd beperkt is gebleven tot de onmiddellijke burenen.

De bodem

De vorming van de Pyreneeën

De Pyreneeën werden gevormd over een periode van 500 miljoen jaar. Twee perioden worden daarbij onderscheiden:

- De Hercynische orogenese (ca. 350 miljoen jaar geleden).
- De Pyreneïsche orogenese (53 à 33 miljoen jaar geleden).



De sedimentaire gesteenten afkomstig van deze plooiingen hebben zich gedurende honderden miljoenen jaren afgezet. Het zijn die gesteenten die we vandaag kunnen vaststellen. Aan het begin van het Perm zorgde de erosie van het imposante gebergte voor kalkgesteenten en in de diepe kloven werden keien aangevoerd van klei-zandachtige aard.

In die tijd was het klimaat vochtig met periodes van regen en een warmte die de ijzerhoudende mineralen liet oxyderen met als gevolg een afzetting gekarakteriseerd door rode pigmenten. De rotsen die zich tussen de hoogste bergen vormden worden daarom “rode zandsteen” uit het Permo-Trias genoemd.

Tussen de twee plooiingen, aan het begin van het Trias, werd Frankrijk overspoeld door water. Enkel het centraal massief, een deel van Bretagne en de Ardennen bleven aan de oppervlakte. De sedimenten die tijdens de daaropvolgende periode, het Jura, werden gevormd zijn dolomieten. Deze ontstonden uit kalkachtige modder die onder invloed van sterk magnesiumhoudend water in diepe lagunes werden getransformeerd.

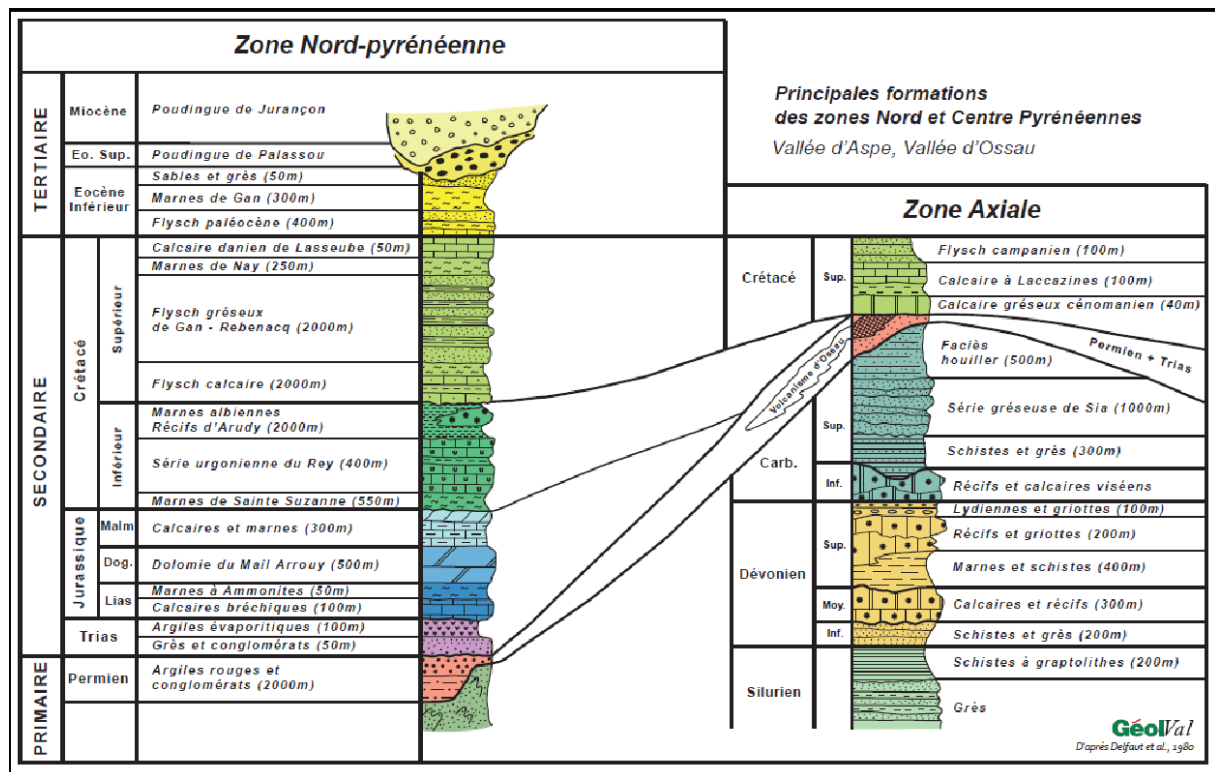
Tijdens het krijt werd Frankrijk regelmatig overspoeld door de zee die dan daarna weer terugtrok. Tijdens deze periode werden dikke krijtlagen afgezet. In het laat krijt werd in de Pyreneïsche zee de diepste gesteenten gevormd, ook gekend als flysch.

In het tertiaire tijdperk (65 miljoen jaar tot 2 miljoen jaar geleden) werden de huidige Pyreneeën gevormd. In het begin van de gebergtevorming werden vooral zachte, fijnkorrelige sedimenten afgezet (flysch). Toen de gebergten sneller begonnen te stijgen, bestonden de afzettingen vooral uit grof zand, grind en mergel (molasse).

Tijdens het paleoceen en het oligoceen werd eerst litoraal en dan in de delta, kei-achtige gesteenten geaccumuleerd die een deel van het bassin van Aquitanië vulden .

In het mioceen zette de erosie zich verder door en doorsneden rivieren het gebergte waardoor molasse werd opgestapeld die zandsteen, keien (galets) en mergel in min of meer horizontale lagen vormden.

In het quartair tenslotte, werd de erosie veroorzaakt door de aanwezigheid van gletsjers, overgenomen door de rivieren die de valleien vormden en het reliëf tot stand brachten dat we vandaag in de Pyreneeën kunnen bewonderen.



De ondergrond in het Frans Baskenland

Het Baskenland wordt traditioneel opgedeeld in zeven provincies. Vier daarvan liggen in Spanje en worden Hegoalde genoemd, de andere drie liggen in Frankrijk en worden Iparralde genoemd. De AOP Irouléguay ligt in de Franse provincie Neder-Navarra met als hoofdstad Saint-Jean-Pied-de-Port.

De provincie strekt zich uit aan de voet van de Pyreneeën op ongeveer 40 kilometer van de Atlantische oceaan. De omliggende bergen zijn tussen de 800 en de 1200 meter hoog.

Tussen de bergen bevinden zich brede valleien waarin de bewoning en de landbouwactiviteiten zich concentreren.

De Baskische regio heeft een specifieke geomorfologie, veroorzaakt door een complexe geologie, die zich onderscheidt van de rest van de Pyreneeën. Met name het geheel van lage depressies in het middengebergte van de Basse-Navarre is specifiek.

De massieven hebben een hoogte die de 1500 m niet overschrijdt en zijn gericht rond de twee hoofddepressies: de inzinking van Cize-Baïgorry en de kloof van Ossès.

De inzinking van Cize-Baïgorry strekt zich uit van Mendive tot Urdos over een afstand van 20 km met een breedte van 3 à 6 km.

De kloof van Ossès is kleiner. Op een hoogte van 150 m, is de kloof omzoomd door de hoge reliëfs in het Noordoosten (Artzamendy 926 m, Baïgura 897 m) die hem beschermen tegen koude en natte invloeden.

De ondergronden zijn verschillend, rekening houdend met de topografie en de geologie. In de vallei ontwikkelen zich rijke gronden op aanslibbingsgronden, licht geëvolueerd naar alluviale gronden. Zij zijn minder geschikt voor wijnbouw door de rijkheid en de waterhuishouding van haar gronden. Daarenboven kunnen de ingesloten valleien getroffen worden door vorst indien grote massa's koude en vochtige lucht er stagneert.

Hun wijnbouwkundig belang is daarom beperkt.

Op de hellingen zijn de ondergronden onmiddellijk afhankelijk van het moedergesteente, dus van de geologie die zeer complex is, eigen aan een bergzone.

Samengevat worden de wijnbouwgronden in drie families gegroepeerd:

- de gronden op rode zandsteen van Triasafzetting
- de gronden op ofieten van de Keuper
- de kalkgronden

De meest voorkomende gesteenten die op de hellingen aanwezig zijn, zijn de rode zandsteen en de ofieten afkomstig van het Trias tijdperk. Het kalkgesteente ontstond tijdens het Jura.

De rode zandsteen is met name aanwezig in het massief van Arradoy en de Jara waarop zich vroeger de zandsteengroeves bevonden. Het massief van de Arradoy domineert Saint-Jean-Pied-de-Port en creëert een abrupt reliëf met sterke hellingen die tot 70% kunnen bedragen. Rode zandsteen komt voor in de gemeenten Ispoure, Irouléguy en Ascarat. Het is een metamorf gesteente dat vooral uit kwarts en uit mica bestaat. Het is een hard en een zuur gesteente dat de typische rode kleur geeft aan de grond, het water en de lokale stenen, waarmee onder andere drempels en lijsten van huizen worden gebouwd.



De gronden zijn zuur, arm en drainerend. Deze ondergrond geeft aan de wijn florale impressies en zwart fruit (cassis) met veel finesse en een zekere aciditeit.

De ofiet (serpentijn) is een primair stollingsgesteente van vulkanische oorsprong en toont zich onder de vorm van gehavende heuveltjes. De gronden op dit gesteenten zijn daardoor uitgeloogd, zuur en rijk aan mineralen. Ofiet vindt men vooral in het zuidwesten van de appellatie, meer bepaald in de gemeenten Saint Etienne de Boïgorry, Irouléguy en Anhau.



Het is een zeer hard gesteente en bevat Hematiet, een mineraal dat bestaat uit ijzeroxiden. Het wordt vaak gebruikt als balast bij de spoorwegen of zoals de foto toont, voor de dijken aan het strand van Anglet.



De invloed op de wijn bestaat erin dat het gesteente kracht en structuur aanbrengt, met geroosterde en gekonfijte impressies.

De kalkgronden komen slechts lokaal voor, met name enkele afzettingen in de omgeving van Irouléguy, Saint Etienne de Boïgorry, Jaxu en Ossès en vormen daar steile hellingen met keihoudende en goed gestructureerde bodems. Het is een afzettingsgesteente met veel calcium en ijzer. Het gesteente is minder hard en minder zuur.

Aan de wijn geeft het veel finesse, rondeur en elegantie. Het gesteente is in het bijzonder geschikt voor de witte wijnen.



De terrascultuur

De gronden op de zuidelijke, goed gepositioneerde hellingen zijn bebouwd in terrascultuur omdat ze zeer steil zijn. De steile hellingen zorgen voor een gemakkelijke evacuatie van het overtollige water. Hoe steiler de helling, hoe meer zonnewarmte er opgevangen wordt per oppervlakte-éénheid (de Arradoy bijvoorbeeld). Dit beïnvloedt de fotosynthese en de rijping van de druiven. De hellingen in de AOP Irouléguy zijn bijna allemaal zuidelijk georiënteerd. De eerste terrassen werden aangelegd aan het einde van de jaren '70. Deze werden aangelegd door lokale ondernemers die een bouwkundige techniek gebruikten analoog als voor de aanleg van wegen. Dit had terrassen tot gevolg die zeer breed waren en die het gebergte enigszins verminkten.